

FILOZOFSKI FAKULTET NIKŠIĆ

METODIKA NASTAVE SOCIOLOGIJE

3 PREDAVANJE

Oktober 2020

Prof. dr Slavka Gvozdenović

SOCIOLOGIJA KAO NASTAVNI PREDMET U SREDNJOJ ŠKOLI

- **Konstituisanje sociologije kao posebne nauke** sredinom XIX vijeka pokazuje da je ona relativno mlada naučna disciplina, iako su učenja o društvu postojala znatno ranije u drugim naukama i oblicima ljudske svijesti.
- **Transponovanje sadržaja sociološke nauke u sociologiju kao nastavni predmet** govori o specifičnoj razlici i prožimanju između sociologije kao nauke i sociologije kao sadržaja obrazovanja.
- **Sociologija kao nauka** teži otkrivanju novih činjenica i zakonitosti o društvu.
- **Cilj sociologije kao nastavnog predmeta** jeste da učenici upoznaju *osnovne pojmove i sadržaje sociološke nauke*, da usvoje znanja, činjenice i zakonitosti o društvu koje je nauka već otkrila.

- U **sociološkoj nauci** se koriste naučne metode koje imaju **istraživački karakter**.
- U **nastavi sociologije** se primjenjuju nastavne metode koje imaju **vaspitno-obrazovni karakter**.
- Ono što je zajedničko u oba slučaja odnosi se na interpretaciju naučnih sadržaja. To se iskazuje i **principom naučnosti** čija se suština sastoji u zahtjevu da **učenici usvajaju naučno provjerena znanja** koja su u skladu sa savremenim razvojem sociologije i perspektivama njenog razvoja.

- ***Programski sadržaji sociologije u srednjoj školi strukturisani su problemski***, tako da omogućuju postupno i sistematično usvajanje naučnih saznanja o ljudskom društvu, društvenom životu i položaju čovjeka.
- ***U novom programima sociologije za gimnaziju i (stručnom obrazovanju) umjesto apostrofiranja sadržaja koje nastavnik treba da predaje, više se govori o tome šta učenik treba da (na)uči kako bi postigao određene ciljeve i ishode učenja.***
- To implicira kontinuirano angažovanje nastavnika u pogledu osavremenjavanja nastavnog rada i stalno praćenje razvoja i dostignuća sociologije kao nauke.

- Upoznavanjem i razumijevanjem suštinske veze između prirode, čovjeka i društva stvaraju se pretpostavke za **formiranje vlastitih stavova i razvijanje sposobnosti kritičkog mišljenja učenika.**
- Proces ***učenja i poučavanja*** treba posmatrati fleksibilno, kako u pogledu programskih zahtjeva, tako i u smislu mogućnosti koje pruža nastava sociologije.
- Početak je, dakle, moguć, ali nije dat. Šta to znači za nastavnika?
- Zadata je **mogućnost dijaloga, posredovanje između socioloških sadržaja i duhovnog svijeta učenika.** Koliko će ovo posredovanje biti uspješno ne zavisi samo od namjere već od čina **poučavanja.**

- Uslov za uspjeh u izvođenju nastave biće usmjeravanje učenika u pravcu **učenja mišljenju**, a ne samo u pravcu pasivnog reprodukovanja i mehaničkog usvajanja znanja.
- Mišljenju dakle ne *uči* nastavni predmet, već nastavnik tog predmeta.
- Da bi se učenici uputili u povezanost socioloških sadržaja sa životom, komunikacija u nastavi sociologije mora započeti **učenjem mišljenju**.
- **Učenje** se, sa aspekta *psihologije*, određuje kao **proces** trajnog mijenjanja ponašanja i razvijanja ličnosti pod uticajem sredine i same ličnosti.
- U **pedagogiji** je akcenat na **rezultatima učenja** pri čemu se apostrofira sticanje znanja, vještina i navika; u širem smislu ovladavanje dostignućima prethodnih generacija.

Osnovne poteškoće u proučavanju sociologije:

1. SOCIOLOŠKA TERMINOLOGIJA

- Kod problema savladavanja *sociološke terminologije* treba razlikovati termine koji su razumljivi od onih koje učenici ne razumiju.
- Potrebno je u toku samog časa provjeriti da li su učenicima zaista razumljivi izrazi za koje se sami izjasne da ih razumiju.
- Razlikovati ono što se zna od onoga što se ne zna.

2. SPECIFIČAN NAČIN SOCIOLOŠKOG IZRAŽAVANJA

- *Kod problema specifično sociološkog načina izražavanja* riječ je o nastavnikovoj interpretaciji sociološke misli gdje su moguće dvije krajnosti:
 - **Pretjerana apstraktnost izražavanja** (koju učenici ne mogu slijediti i sadržaj im postaje nerazumljiv)
 - u namjeri da se sadržaj što više približi mogućnostima razumijevanja učenika - izlaganje završava **simplificiranjem sociološke misli**.
- Da bi se izbjegle moguće nepreciznosti i krajnosti, potrebno je da nastavnik upozna prethodno znanje učenika, njihovo misaono iskustvo i nivo opšte kulture, da radi na unutrašnjem povezivanju programskih sadržaja u okviru sociologije, kao i na povezivanju socioloških znanja sa sadržajima srodnih nastavnih predmeta.

SOCIOLOGIJA I DRUGI NASTAVNI PREDMETI

„Sporno je svako povlačenje granica u prostoru,
još spornije u vremenu, a najspornije u mišljenju.“
Đuro Šušnjić: *Metodologija*

- Korelacija nastave sociologije sa drugim nastavnim predmetima u srednjoj školi najprije je omogućena odnosom između sociologije i drugih oblasti znanja, a potom programskim sadržajima i načinom rada u okviru pojedinih predmeta.
- Polazeći od sposobnosti koje pretpostavljaju i razvijaju pojedine nastavne discipline, kao i od komplementarnosti programskih sadržaja, ciljeva i zadataka nastave samih predmeta, izdvajamo ***filosofiju, istoriju, logiku i psihologiju***. Riječ je, dakle, o nastavnim predmetima koji su najuže povezani sa sociologijom, ne sporeći pri tom značaj korelacije i višestrukost uzajamnih uticaja sa nastavom ostalih predmeta.

Sociologija i filosofija

„Sve nauke su potrebnije od filosofije, ali nijedna nije bolja od nje.“ Aristotel

- Povezanost filosofije i sociologije dijelom korespondira sa odnosom između filosofije i posebnih nauka. Činjenica da su se tokom istorije mišljenja iz filosofije izdvojile posebne nauke, govori o upućenosti filosofije na rezultate posebnih nauka, kao i o njihovim uzajamnim uticajima.
- Proces osamostaljivanja nauka rezultirao je značajnim izmjenama u kulturnoj istoriji čovječanstva. Dok je grčka nauka bila sastavni dio grčke filozofije, novovjekovnu nauku karakteriše **porast i dominacija tehničkog znanja i moći**.
- **Nauka** je argumentovana i sistematizovana suma znanja o objektivnoj stvarnosti do koje se došlo svrsishodnom primjenom objektivnih metoda istraživanja. Nauka je usmjerena u pravcu racionalnosti i njen je osnovni zadatak nepristrasno proučavanje stvarnosti. Put nauke je put konstatovanja i tumačenja činjenica, otkrivanja naučnih zakona, postavljanja teorija, principa i osnovnih pojmova.

- **Istorijski razvitak filosofije** ne bilježi pozitivne rezultate kao egzaktne prirodne nauke, razvoj u filozofiji ne znači napredovanje u hronološkom slijedu filozofskih pogleda, mišljenja i ideja.
- ***Težište nastave filosofije***, kao i filosofije same, sastoji se u **otkrivanju problema, postavljanju pitanja i traženju odgovora, a ne u gotovim odgovorima.**
- **Filosofija teži saznanju cjeline svijeta, vrijednosti i smisla života**, kritički proučava svoje pretpostavke i traži istinu. Nastava filosofije treba da uvede učenike u tokove filozofskog mišljenja, a time i u filosofiju samu.
- **Predmet izučavanja filosofije jeste cjelina svega što jeste.**
- **Posebne nauke za svoj predmet istraživanja imaju ograničenu vrstu pojava koju istražuju**, kao i posebne metode koje tom predmetu odgovaraju.
- Da bi mogle uspostaviti međusobnu povezanost u okviru cjeline ljudskih znanja, posebne nauke moraju biti upućene na filosofiju.
- Sadržaji filosofije čine integralni dio različitih nastavnih disciplina. To se na poseban način manifestuje u **sociologiji kao nauci** i u **sociologiji kao nastavnom predmetu.**

- **Nastava filosofije i sociologije susreću se u bavljenju smislom ljudskog postojanja, u istraživanju problema saznanja - njegovih izvora i pretpostavki, njegovih ciljeva i granica.**
- Prožimaju se u iskušavanju pitanja položaja i uloge čovjeka u društvu, u istraživanju problema svijeta, vrijednosti i smisla života.
- Njihov susret zbiva se u razmatranju jedinstva cjeline i njenih dijelova - kroz bavljenje pitanjima čovjeka, društva i kulture.
- Nastava filosofije i sociologije dotiču se u traženju odgovora na zagonetke mudrosti i učenosti, uma i razuma, samosvijesti i svijesti.

Sociologija i istorija

- **Istorija** proučava istorijski razvoj ljudskog društva od njegovog nastanka do najnovijih dana
- **Sociologija** nastoji da u istorijskim događajima i konkretnim pojavama identifikuje i objasni ono što je opšte i suštinsko.
- **Razlikuju** se pogledu nivoa naučne apstrakcije i analize kojima se pristupa unutrašnjoj strukturi i zakonitosti datih pojava. Sociologiju karakteriše **viši nivo apstrakcije od istorije**.
- U **sociologiji** je težište na **teorijskom uopštavanju**.
- U **istoriji** je težište na **opisivanju i objašnjenju istorijskih događaja, pojava i procesa**. Sociologija proučava društvo sa aspekta interakcije različitih strukturnih elemenata, preferirajući uzajamnu povezanost društvenih pojava.
- **Istorija** obrađuje društveno kretanje prvenstveno iz *političkog aspekta* (Fiamengo), uvažavajući i druge elemente koji su potrebni za naučno objašnjenje istorijskih pojava.

- Proces razvoja **istorije** i **sociologije** govori u prilog njihovoj **komplementarnosti, saradnji i upućenosti jedne nauke na drugu.**
- Sociologija koristi rezultate istorijske nauke da bi imala **dovoljno građe za svoje uopštavanje.**
- Istorija se služi rezultatima sociologije da bi **kritički vrednovala i provjeravala iskaze o konkretnom društvu u svijetlu opštih zakonitosti.**
- Kao što je svaka socijalna situacija koju sociologija istražuje sastavni dio istorijskog procesa, tako i istorija ima sociološku osnovu jer ne istražuje samo pojedinačne događaje, nego i društvene strukture u razvoju.
- Učenici kroz nastavu istorije treba da usvoje **osnovna znanja o istoriji kao nauci i nastavnom predmetu**; da steknu uvid u podatke o društvu, društvenim pojavama, procesima i odnosima koji su se dešavali u određenom vremenu. To podrazumijeva **upoznavanje učenika sa istorijskim izvorima, sa relevantnim događajima i ličnostima** političke, ekonomske i kulturne istorije.
- Učenici se osposobljavaju se za razumijevanje istorijskog vremena i prostora, podstiču na kritičko promišljanje i vrednovanje; stvaraju se pretpostavke za potpunije sagledavanje razvoja ljudskog društva, društvenih procesa i događaja koji su uticali na razvoj civilizacije.

Sociologija i logika

- **Značaj nastave logike**, kao filofske discipline koja proučava **oblike valjane (pravilne, ispravne) misli i metode saznanja**, za uspješniju realizaciju nastave sociologije je višestruk.
- **Nastava logike podstiče razvoj sposobnosti samostalnog izvođenja logičkih radnji i primjenu logičkih pravila u svim ostalim misaonim djelatnostima**, bilo da je riječ o zahtjevima pojedinih nastavnih predmeta ili o drugim životnim situacijama. Te sposobnosti učenici razvijaju vlastitom misaonom aktivnošću (poimanjem, suđenjem i zaključivanjem).
- **Nastava logike podstiče intelektualnu aktivnost učenika**, doprinosi razvoju kulture mišljenja i osposobljava učenike za samostalan misaoni rad i samoobrazovanje.
- Jedan od osnovnih zadataka nastave logike je *da učenika uči bolje misliti* (Kalin), tj. da mu omogući bolje razumijevanje svega što uči i o čemu misli. To se neposredno manifestuje podsticanjem razvoja sposobnosti postavljanja i rješavanja pitanja, problema i zadataka.
- Rješavanjem logičkih zadataka učenik dolazi do potpunijeg saznanja o oblicima valjane misli i metodama saznanja.

Vježbanje i razvijanje sposobnosti kritičkog mišljenja učenika

- Razvijanje sposobnosti upotrebe logičkih kategorija i operacija (postupci analize, apstrakcije, upoređivanja, definisanja i rješavanja problema, izvođenje zaključaka, dokazivanje i sl.) pozitivno utiče na uspjeh u učenju uopšte, što doprinosi prevladavanju mehaničkog pristupa i reprodukcije programskih sadržaja.
- Kalin ističe da „smisao nastave logike nije inertno, izvanjsko ‘znanje’ logike,” nego **sposobnost aktivne primjene oblika misli i vršenja logičkih operacija u svim nastavnim predmetima.**
- Svi navedeni iskazi upućuju na prožimanje sa sposobnostima koje sociologija pretpostavlja i razvija. U sociologiji treba ići korak dalje, a to je **moćnost primjene znanja iz logike u nastavi sociologije**, bilo da je u pitanju shvatanje **odnosa između ispravnog i istinitog mišljenja**, jezika i mišljenja i drugih problema saznanja kao i uslova uspješne komunikacije, ili **razvoj sposobnosti učenika za sistematsko, samostalno i kritičko mišljenje.**

Sociologija i psihologija

- **Nastava psihologije polazi od usvajanja znanja koja učenicima omogućavaju da shvate biološku i društvenu uslovljenost i razvoj psihičkog života čovjeka, njegovo individualno i društveno ponašanje. Psihologija se definiše kao nauka o psihičkim pojavama ili psihičkoj stvarnosti.**
- **Predmet proučavanja** psihologije su psihičke pojave, odnosno subjektivni doživljaji koji impliciraju određene vrste ponašanja.
- **Osnovni zadatak psihologije je da unapređuje i produbljuje saznanja o psihičkom životu.**
Ta saznanja imaju *teorijski i praktični značaj*.
- ***Teorijski značaj*** psihologije sastoji u upoznavanju karakteristika i zakonitosti psihičkog života
- ***Praktični značaj*** psihologije ogleda se u primjeni rezultata psiholoških istraživanja u različitim oblastima ljudske djelatnosti.

Nastava psihologije treba da omogući:

- sticanje znanja o osnovnim psihičkim procesima i psihičkim osobinama pojedinca;
- upoznavanje psiholoških aspekata međuljudskih odnosa;
- razvijanje kritičkog mišljenja učenika;
- interesovanje za samoobrazovanje i profesionalni razvoj;
- upoznavanje psiholoških mogućnosti podsticanja razvoja ličnosti...
- Nastava psihologije treba da omogući uvid u činjenicu da nam je svijet dat posredstvom psihičkih procesa (saznajnih, emocionalnih i motivaciono-voljnih) koji se mogu svesti na naučne pojmove.
- Odgovori na pitanja koja se tiču introspektivnog odnosa, kao i na pitanja u vezi sa zakonitostima psihičkog života i uslovima formiranja ličnosti mogu se dobiti interdisciplinarnim pristupom. Utoliko je neophodno povezivanje nastavnih sadržaja sociologije i psihologije, jer je njihov uticaj na razvoj ličnosti učenika komplementaran. Time se potvrđuje neodrživost pojave opšteg *psihologiziranja* po kojemu se sve pojave mogu objašnjavati psihološkim faktorima.

Udžbenička literatura

S. Gvozdenović: ***Metodika nastave sociologije***

(str. 22-29)